

К. І. Звіргзде,
аспірантка кафедри
міжнародної економіки і менеджменту,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ ТА ФІНАСОВА КРИЗА У ФРАНЦІЇ

У даній статті проаналізовано фактори, завдяки яким французький банківський сектор зміг краще та ефективніше протистояти світовій фінансовій кризі у порівнянні з іншими країнами ЄС та США. На прикладах конкретних банків висвітлено заходи антикризових стратегій, які виявились ефективними у відновленні балансу та нормального функціонування банківського сектору.

Ключові слова: світова фінансова криза, рефінансування, французька банківська система, доходи позичальника, система гарантування вкладів, викуп, державна допомога, випуск акцій.

В данной статье рассматриваются факторы, благодаря которым французский банковский сектор смог лучше и эффективнее противостоять мировому финансовому кризису по сравнению с другими странами ЕС и США. На примерах конкретных банков проанализированы меры антикризисных стратегий, которые оказались эффективными в возобновлении баланса и нормального функционирования банковского сектора.

Ключевые слова: мировой финансовый кризис, рефинансирование, французская банковская система, доходы заёмщика, система гарантирования вкладов, выкуп, государственная помощь, выпуск акций.

Factors, which helped French banking sector to resist world financial crisis in comparison with the other countries of the EU and the USA are highlighted in the article. Specific examples of the banks management analyze specific measures taken as part of the anticrisis strategies in order to stabilize the whole banking sector of the country.

Keywords: world financial crisis, refinancing, French banking system, revenues of the borrower, system of guarantees of the deposits, bail-out, governmental support, issue.

В умовах світової фінансово-економічної кризи величезна роль приділяється пошуку шляхів захисту національних економік, галузей та секторів. *Метою* даної статті є аналіз причин більшої стійкості французької банківської системи у порівнянні з іншими країнами під час світової кризи ліквідності. Її *актуальність* обґрунтована вражаючими негативними наслідками світо-

вої фінансової кризи, яка з осені минулого року набрала обертів та призвела до стагнації цілих галузей та ринків.

Досить часто дирижистська та протекціоністська модель французької держави висміюється та критикується прихильниками вільного ринку, проте з розпадом світових ринків капіталу центрально планована природа французького суспільства може стати новою моделлю капіталізму майбутнього. Тим часом, коли більшість урядів держав, які постраждали від світової кредитно-фінансової кризи, зверталась за допомогою до національних банків, у Франції панує оптимізм з приводу набагато кращого протистояння кризі французькими банками, ніж це відбувається в інших державах [2]. Фінансовий стан французьких банків виявився настільки стійким в умовах кризи, що існують прогнози щодо зміцнення їхніх позицій та впливу на глобальному рівні.

Навіть беручи до уваги ситуацію, що склалась з франко-бельгійським банком Dexia, коли президент Саркозі виступив з ініціативою Франції надання коштів бельгійському уряду з метою рефінансування банку у розмірі 3 млрд євро, це не був банк з реальним бізнесом у Франції.

Французька банківська система виявилась більш стійкою, ніж в інших європейських країнах та США завдяки наступним факторам [3].

По-перше, завдяки широкому спектру послуг, що надаються французькими банками. Діяльність французьких банків більш диверсифікована та менше фокусується на інвестиційному банкінгу та, наприклад, іпотечному кредитуванні (види діяльності, що фактично і спровокували сучасну фінансово-економічну кризу), на відміну від американських та англійських банків. У Франції приблизно дві третини всіх банківських операцій припадають на так званий роздрібний банкінг [1]. Французьку банківську систему називають універсальною: банки беруть участь в інвестиційній діяльності, проте не виділяють цей вид діяльності окремо і фокусуються в основному на європейському та азійському регіонах.

По-друге, кредитні практики у Франції ґрунтуються на дуже серйозному аналізі платоспроможності позичальників перед наданням позик. Для отримання іпотечного кредиту у Франції позичальнику необхідно мати стабільний дохід та має виконуватись умова, що сума кредиту не перевищуватиме 80 % вартості нерухомості. Розмір погашень не має перевищувати 33,3 %. У Франції банки надають позики, беручи за основу не вартість майна, а розмір доходів позичальника. Таким чином, якщо банк сумнівається у надійності доходів позичальника, умови надання позики

будуть більш жорсткими, або взагалі позичальнику може бути відмовлено у наданні позики. Найчастіше таке трапляється з позичальниками, які працюють за контрактом із зазначеним терміном дії, новим бізнесом або коли певна частина доходів надходить від здачі нерухомості в оренду.

У Франції не спрацьовує схема власного підтвердження доходів, як це можна робити у Великобританії, наприклад. Для отримання позики необхідно надати особову картку зі вказаною заробітною платнею, всі наявні рахунки в банках, декларації зі сплати податків тощо з метою підтвердження доходу. Надзвичайно важким видається пошук банку, який надав би незабезпечену позику.

Беручи до уваги вищенаведені аргументи, можна зробити висновки, що у Франції, на відміну від англосаксонських країн, взагалі відсутній так званий *sub-prime*¹ ринок кредитування [4]. І, хоча деякі французькі банки інвестували кошти у сферу не першокласного іпотечного кредитування у США, загальна сума перевищення їхніх зобов'язань над активами виявилась відносно середньою та всі збитки уже враховані у балансах.

По-третє, Франції не притаманні плаваючі ставки у іпотечному кредитуванні, на відміну від англосаксонських країн. Більшість таких позик надаються під фіксовану відсоткову ставку. Крім того, від позичальника вимагається оформлення страхування життя для забезпечення погашення позики. Така система дозволяє домогосподарствам відчувати себе захищеними від суттєвого підняття відсоткових ставок кредитування. А оскільки історично відсоткові ставки у Франції завжди були нижчими, ніж у США та Великобританії, виплати по іпотечних кредитах завжди вдавалось контролювати. За умов, якщо вдається контролювати та утримувати рівень безробіття на певному рівні, у домогосподарств просто не виникає небезпеки того, що іпотечний борг стане причиною неплатоспроможності.

Дуже важливим заходом на державному рівні у Франції є гарантія вкладів населення у випадку банкрутства банку. Максимально гарантована виплата в разі банкрутства становить 70 тис. євро на фізичну особу, а це означає, що подружжя в разі банкрутства банку отримає 140 тис. євро, якщо воно мало депозитні рахунки [5].

Система гарантування вкладів у Франції поширюється і на іноземні банки, що ведуть діяльність на території країни. Будь-який іноземний банк, дочірнє відділення якого є у Франції, зо-

¹ Sub-prime lending — кредитування непершокласних позичальників, малозабезпечених верств населення.

бов'язаний вкладати частину коштів у спеціально контрольований державний орган — Фонд гарантування депозитів. Активи даного фонду становлять більше 2 млрд євро, з яких під державним контролем проводять відшкодування та виплати по гарантіях.

Точно за такою схемою існують фонди, які гарантують виплати по акціях та договорах страхування життя, які було укладено з банком. Фізична або юридична особа може тримати на банківських рахунках, наприклад, до 210 тис. євро готівки, акцій та суми зі страхування життя, і всі ці виплати будуть гарантованими. Якщо всі ці кошти вкладені в один банк, то загальна сума гарантії становитиме 420 тис. євро [3]. Президент Саркозі постійно запевняє домогосподарства, що навіть (що дуже малоймовірно) за умов краху банківської системи Франції, ніхто з вкладників не втратить і євро зі своїх рахунків. У такому ж запевнили Прем'єр-міністр та міністр фінансів Франції.

Таким чином, на відміну від банківських систем англосаксонських країн, владники у Франції набагато серйозніше захищені від кризових явищ в економіці. Можливо за умов кризи більш жорсткими стають умови надання позик, проте гарантії вкладників коштів не слабшають.

Незважаючи на більшу надійність французької банківської системи у порівнянні з іншими країнами, фінансово-економічна криза відзначилась і тут. У жовтні 2008 року Ніколя Саркозі оголосив про те, що держава виділяє 360 млрд євро на фінансування власної банківської системи (з них 320 млрд пішло на гарантування позик і 40 млрд на викуп часток у банках, які потребували рефінансування) [4].

За останніми даними, найбільші французькі банки, такі як Societe Generale, BNP-Paribas, Dexia та інші, заявили у вересні 2009 року про наміри вимагати від ліквідаторів американського банку Lehman Brothers мільярди доларів компенсації [6]. За даними російського інформаційного агентства ИТАР-ТАСС, юристи BNP-Paribas вимагають відшкодування збитків у розмірі 1,3 млрд дол. США, Societe Generale — 800 млн дол., Dexia — близько 400 млн дол.

За даними видання *Le Figaro*, Генеральний секретар Ніколя Саркозі — Клод Гонт (Claude Gueant) сповістив, що усі французькі банки скоро виплатять надану державну допомогу. Такі банки, як BNP, Societe Generale та Credit Mutuel уже виплатили, або оголосили про плани щодо виплати допомоги, отриманої під час кризи. Але деякі банки і досі не подають ознак щодо виплат найближчим часом; до них відносяться Credit Agricole та група ощадбанків BPCE (Bank Populaire Caisse d'Epargne) [7].

За словами голови правління BNP Paribas — Бадуа Про (Baudoin Prot), BNP та інші французькі банки припинили використання державних гарантій, що свідчить про подолання ними кризи ліквідності. Пан Про прогнозує відновлення економіки Франції протягом 2009 року загалом та водночас зниження ВВП на 2 %.

Кожен банк по-своєму шукає вихід із кризи. Так, наприклад, Societe Generale залучив у жовтні 2009 року кошти в розмірі 4,8 млрд євро (7,1 млрд дол) шляхом випуску нових акцій, запропонованих акціонерам за пільговою ціною з метою виплати наданої державної допомоги. Це сталося через тиждень після заяви BNP «вибити» з інвесторів 4,3 млрд євро. Франко-бельгійський банк Dexia сповістив, що без державної допомоги протягом ще одного року не зможе подолати кризи [4].

Дії французьких банків яскраво відображають намагання європейських та американських банків отримати певні переваги від залучення коштів на фондових ринках з метою повернення собі фінансової автономності. Французькі банки вдячні президентові Саркозі за дії, до яких він вдався минулої осені з метою подолання кризи та переконані, що саме ці дії стали вирішальними для банківської системи.

«Надзвичайно важливим з точки зору суспільної думки є той факт, що цілком очевидно BNP Paribas виплачує державну допомогу такими швидкими темпами тому, що справи у банку ідуть добре... а не тому, що банк прагне уникнути зобов'язань щодо розподілу позик чи бонусів», — каже пан Про [4].

За даними видання *Financial Times*, зустріч найголовніших банкірів країни з Ніколя Саркозі, яка відбулась у Парижі на початку жовтня після з'їзду великої двадцятки у Пітсбурзі 24–25 вересня 2009 року, ознаменувала нову політику французьких банків щодо виходу з офшорних зон та так званих податкових гаваней. Відтепер французькі банки зобов'язались позакривати свої відділення та дочірні організації у податкових гаванях з так званого «сірого списку» Організації економічного співробітництва і розвитку. Напередодні із сірого списку було виключено Швейцарію — один із ключових світових фінансових центрів; Австрію ж було вилучено ще минулого місяця.

Два найбільших французьких банки — BNP Paribas та Credit Agricole пообіцяли припинити проведення операцій у Панамі та на Багамах. Інші крупні банки, такі як Societe Generale, Credit Mutuel та ВРСЕ, вирізняються більш посередньою присутністю на територіях Карибського та Атлантичного регіонів у порівнянні з американськими банками [4].

Такий крок французьких банків є надзвичайно важливим, оскільки він дозволив рішенням Великої двадцятки накладати санкції на будь-які юрисдикції, які будуть у сірому списку в березні 2010 року. Країни можуть бути виключені зі списку шляхом підписання дванадцяти двохсторонніх податкових угод, які допоможуть іноземним податковим органам переслідувати суб'єкти, які ухилятимуться від сплати податків. Регулярно ОЕСР публікує список країн, яким бракує міжнародних стандартів прозорості.

Беручи до уваги дії французької влади щодо подолання кризи не лише у банківській, а й в інших сферах економіки, слід зазначити державну програму із залучення інвестицій мусульманських країн з метою перетворення Парижу у європейську столицю Ісламського фінансування та допомоги Франції у подоланні фінансової кризи. 7 жовтня 2009 року французький уряд заявив, що найближчим часом має бути прийняте нове податкове законодавство, яке дозволить французьким компаніям у більш легкий спосіб залучати кошти мусульманських країн під час подолання кризи. Інша податкова реформа, яка зараз знаходиться на розгляді Конституційної ради, дозволила б у Франції випускати ісламські «sukuk»¹ облігації та надавати роздрібні банківські послуги французьким мусульманам у 2010 році [7].

В умовах фінансової кризи та беручи до уваги критику непрозорих деривативних інструментів з боку Великої двадцятки, французька влада намагається винайти нові джерела кредитування та запропонувати інвесторам етичну альтернативу традиційним інвестиційним інструментам. Із заборобою нараховувати відсотки та активами, оціненими рейтинговим агентством Moody's у 700 млрд дол., ісламське фінансування може стати як раз тим, що необхідне зараз Франції.

«Принципи, за які ми боре́мось, дуже добре прописані в ісламському фінансуванні», — заявила французький Міністр фінансів Крістін Лагард (Christine Lagarde) на Ісламському фінансовому саміті, який був організований The Economist Intelligence Unit 7 жовтня [3]. Згідно з ісламським законодавством, де прописана заборона нарахування відсотків, банк купує для клієнта товар замість надання клієнтові позики. В такому випадку банк та клієнт виступають рівними партнерами, розподіляючи між собою доходи та збитки без будь-яких штрафів чи відсотків. Позичаль-

¹ «Sukuk» bonds — арабська назва фінансового сертифікату; ісламський еквівалент облігації. Проте, дохідні облігації (з фіксованим відсотком) заборонені ісламом, тому Sukuk являють собою цінні папери, які дозволені ісламським законодавством та інвестиційними принципами мусульманських країн, які забороняють нарахування відсотків.

ник виплачує кредит окремими черговими внесками, враховуючи комісійну винагороду банкові за користування товаром, аж поки вся сума боргу не буде повернута банку. Однак, банком серйозно контролюється обов'язкова застава.

За словами пані Лагард, саме наголос на тому, що ісламське фінансування засноване на партнерстві та перевага надається матеріальним активам, забезпечить щільніший зв'язок фінансової системи з «реальною» економікою. Фінансові фонди, засновані на принципах шаріату¹, вважаються більш прозорими, оскільки від них вимагається постійний контроль над вкладанням коштів та уникнення фінансування «неморальних» видів діяльності: азартного, алкогольного бізнесу тощо.

Французький уряд сподівається перетворити саме Париж, не Лондон, у головний європейський центр саме ісламського фінансування шляхом полегшення потоку інвестицій, дозволених правилами шаріату. Франція також очікує, що стійкість її банківської системи під час світової кризи та давні зв'язки з арабським світом нададуть їй конкурентну перевагу під час залучення ісламських коштів.

Ніколя Саркозі взагалі є автором кількох важливих ініціатив стосовно обмеження ризиків у банківській діяльності. Саме він на самміті Великої двадцятки у Пітсбурзі переконував лідерів країн-учасниць запровадити спеціальний податок, який обмежуватиме ризики під час проведення банківських операцій. Саркозі переконаний, що збором, відомим як податок Тобіна, має обкладатись кожна фінансова транзакція. Мета такого заходу полягає у зниженні об'ємів надзвичайно спекулятивних торгів та заохоченні довгострокових інвестиційних рішень. Проте, навряд чи вдасться досягти міжнародної згоди щодо впровадження такого податку.

Пропозиція Саркозі ще не одержала формальної підтримки з боку Євросоюзу чи Німеччини — найбільшого торговельного партнера Франції. За думкою бізнес-репортера Джо Лунама з Бі-Бі-Сі (Joe Lynam, BBC), дуже вірогідним є відторгнення нового податкового обтяження з боку Великої Британії та США — батьківщини найбільших світових фінансових центрів.

Франція також активно виступає з пропозиціями обмеження бонусів, які виплачуються у банківській сфері. Це питання також з серпня-вересня 2009 року є надзвичайно дискусійним серед країн Євросоюзу. Франція приєдналась до Німеччини з метою впровадження серйозних обмежень заробітної платні та преміювання топ-менеджменту банків. Ще у серпні Саркозі проголосив,

¹ Шаріат — сукупність регулюючих поведінку мусульманських норм.

що Париж суворо контролюватиме розмір бонусів, які банки виплачують своїм працівникам [8]. А в продовження зустрічі з головними банкірами країни у Французькій Банківській Федерації було проголошено про те, що відтепер банківським робітникам мають вкорочувати премії за слабку та погану роботу банку. Французький президент наголошує, що цей захід буде успішним лише за умови його міжнародної імплементації.

І, хоча за думками багатьох аналітиків, якщо банки захочуть винагороджувати свій топ-менеджмент, вони будуть це робити якимось іншим шляхом, після самміту Великої двадцятки у Пітсбурзі п'ять найбільших британських банків погодились обмежити банківські бонуси. Barclays, HSBC, Lloyds, RBS та Standard Chartered схвально виступили на підтримку реформування системи винагородження банківських працівників, оскільки ключова ідея полягає в тому, що заробітна платня та преміювання мають корелюватися з ефективним ризик-менеджментом, і ці поняття мають бути паритетними на національному та міжнародному рівні діяльності банків.

Таким чином, французький уряд демонструє рішучі кроки у боротьбі зі світовою фінансовою кризою. Це черговий раз доводить ефективність моделей розумного та продуманого державного управління.

Література

1. *Robert J. Shiller* The Subprime Solution: How Today's Global Financial Crisis Happened, and What to Do about It, pp. 89—95.
2. *Jean-Charles Rochet*. Why Are There So Many Banking Crises? The Politics and Policy of Bank Regulation Princeton University press 2008, 336 p, pp. 285—291.
3. *Patrick Jenkins and Brooke Masters*. Crackdown threat to bank profits // Financial Times September 8, 2009, p. 3.
4. *Scheherazade Daneshkhu and Patrick Jenkins*. Chief defends the status quo on bank capital // Financial Times, September 23, 2009, p. 5.
5. *Richard Kilner*. Crédit Agricole Suisse appoint Private Banking head // Banking Times, September 24, 2009, p. 25—29.
6. Французские банки требуют компенсацию от ликвидатора Lehman Brothers // http://www.gazeta.ru/news/business/2009/09/25/n_1407504.shtml, 25.09.2009
7. More égalité, less liberté // The economist. — August 13, 2009, стр. 12—14.
8. *Suzy Jagger*. France tells G20 finance ministers it will cap bankers' bonuses // The Times. — September 5, 2009, p. 4—5.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2010 р.